

OPERACIJA ZA OSLOBOĐENJE LAPCA I BIHAĆA

POKRET KA SJEVERNOJ DALMACIJI

Po oslobođenju Mostara 26. divizija je dobila naređenje da se prebaci u sjevernu Dalmaciju. Sa ciljem izvršenja predstojećeg zadatka, štab 26. divizije izdao je zapovjest 21. februara za pokret¹⁶⁸⁾ Istog dana jedinice divizije izvršile su marš za Makarsko primorje, gdje su se ukrcale na brodove Mornarice NOVJ.

Prva dalmatinska proleterska brigada izvršila je marš od Mostara za Podgoru pravcem Služanj – Crno – Ljubuški – Prolog. Brigada je u Podgoru stigla 23. februara pred mrak, gdje je sačekala dolazak brodova i izvršila pripreme za ukrcavanje. Dvadeset šestog februara jedinice brigade ukrcale su se u luci Podgora i isplovile za Šibenik, gdje je bilo i predviđeno da se iskrcaju. Međutim, dok se brigada iskrcavala u šibenskoj luci stiglo je naređenje štaba divizije da se ponovo ukrca na iste brodove i isplovi za luku Sukošan, gdje se iskrcala u noći između 2. i 3. marta. Posle iskrcavanja brigada je izvršila pokret u rejon Obrovca, gdje je ostala do 15. marta.

Za vrijeme boravka u rejonu Obrovca vršene su pripreme jedinica za predstojeće zadatke. Odvijao se intenzivan *vojno-politički* i kulturno prosvjetni rad. Aktivnost u svim oblastima života i rada jedinica odvijala se u duhu takmičenja. Sve jedinice i svaki borac bili su zainteresovani koje će mjesto brigada zauzeti na listi takmičenja u okviru divizije, a isto tako svako je osjećao zadovoljstvo da i divizija bude na prvom mjestu u okviru takmičenja armije.

U to vrijeme sprovodili su se izbori za organe narodne vlasti. Birani su članovi narodnooslobodilačkih odbora (NOO) u Dalmaciji. Zainteresiranost je bila velika, jer su to bili izbori za predstavnike narodne vlasti. Svi smo vjerovali i željeli da to bude istinska narodna vlast, zbog čega je na njima došlo do manifestacija punog povjerenja u našu narodnu vlast u NOF i KPJ. Izbori su pokazali jedinstvo fronta i pozadine u borbi protiv fašizma.

U organizacionom stanju brigade nije bilo nekih promjena poslije borbi za oslobođenje Mostara. S obzirom na to da je veći broj boraca i starješinskog kadra u tim borbama bio izbačen iz stroja, vršene su popune jedinica brigade mobilisanim mladićima sa oslobođene teritorije i manjim brojem onih koji su prešli iz neprijateljskih formacija. Brojno stanje bri-

¹⁶⁸⁾ Arhiv VII, fond NOP-a, k. 315, reg. br. 1-1/1.

Borci 1. dalmatinske glasaju na izborima za članove NOO u Obrovcu, marta 1945.

gade iznosilo je po spisku: 208 oficira (vojno-političkih starešina), 11 podoficira i 1911 boraca (ukupno 2232). Na licu: oficira 170, podoficira 9 i boraca 1537, svega 1806. Razlika stanja po spisku i na licu bila je tome što je brigada vodila evidenciju i onih boraca i rukovodilaca ko su se liječili u brigadnoj ambulanti i u diviziskoj bolnici.

Socijalna i nacionalna pripadnost boraca u brigadi je bila:

— radnika 82/646, seljaka 90/1128, intelektualaca 9/50: obrtnika A trgovaca 12/130, namještenika 14/113, oficira i podoficira bivše jugoslavenske vojske 2/7 i policajaca — žandarma 2/32.

— Hrvata 192/1757, Srba 23/77, Slovenaca 0/76, Crnogoraca 2/8, Muslimana 2/25, Italijana 0/51, Rusa 0/37, Jevreja 0/27, Nijemaca 0/27. Pa ljaka 0/21 i ostalih 0/3.

Prva cifra označava broj rukovodilaca, a druga broj boraca.

Brojno stanje brigade stalno se mijenjalo, te prema tome ni stanje p socijalnoj i nacionalnoj pripadnosti se ne slaže sa ukupnim brojnim stanjem, jer ti podaci nisu prikupljeni u isto vrijeme.

POKRET I BORBE U LICI

Prije početka ofanzive 4. armije u Lici u martu 1945. na teritoriji Like, nalazio se njemački 15. brdski armijski korpus koji je držao front na liniji Karlobag — Gospic — Udbina — Lapac naslanjajući se na Um. Namjera neprijatelja je bila da uporno brani posjednutu liniju sa ciljem zatvaranja unskog pravca i pravca koji izvodi na prostoriju Karlovca, k£

Omladina Lapca ide u posjetu borcima 26. divizije, marta 1945.

i pravaca koji vode od Gospića prema Otočcu, Senju i Rijeci i uz obalu od Karlobaga prema Senju i Rijeci. Radi boljeg povezivanja fronta Udbina – Gospić neprijatelj je početkom ravnarta preuzeo, dijelom svojih snaga, akciju protiv jedinica NOVJ i to iz dva pravca, od Lapca i pravcem Gospić – Perušić – Otočac. U tim borbama neprijatelju je uspjelo da odbaci jedinice 4. korpusa i da ovlada Krbavskim poljem i Koreničkom kotlinom i da preko Udbine i Korenice poveže front Udbina – Gospić. Tako da se front neprijateljske odbrane protezao od rijeke Une – Lapac – Udbina – Ljubovo – Lički Osik – Gospić – Karlobag.

U okviru planiranih ofanzivnih operacija 4. armije za oslobođenje Like i daljeg prodora prema sjeverozapadu, 26. divizija dobila je naređenje da izvrši pokret sa prostorije sjeverne Dalmacije na prostoriju sela Doljane, Brotinja, Donji Zaklopac, Donja Suvaja i Mazin sa ciljem ofanzivnih djejstava na pravcu Lapac – Bihać. Pokret je počeo 15. marta a prikupljanje jedinica 26. divizije završeno je 18. marta, na prostoriji sela Doljane, Brotinja, Zaklopača i Suvaja.

Prva dalmatinska proleterska brigada izvršila je pokret iz rejona Obrovca pravcem Gračac – Velika Popina – Srb – Donja Suvaja i do mraka 17. marta izbila u rejon Brotinja – Doljani. Na položaju Gradina – Ivanjovac – Kalanjuša – Kozjača – Brezovac, izvršila je smjenu jedinica 8. brigade 20. divizije ali se jedinice 1. brigade nisu zadržale na pomenutim položajima, već su 18. marta i zauzele polazne položaje za napad na liniji Ljutica (kota 760) – Radakuša (kota 677) – Bakrač (kota 808) – Mali Lisac (kota 795). Dok su jedinice izlazile na polazne položaje

za napad neprijatelj ih je tukao artiljerijskom vatrom. Po izbijanju na polazne položaje jedinice brigade otpočele su sa pripremama za napad i organizovale izviđanje prema neprijateljskim položajima.

Pred frontom napada 26. divizije nalazile su se jedinice 373. legionarske divizije i dijelovi ustaško-domobranske 10. divizije. Na položajima Lapac nalazio se 384. puk te divizije i dijelovi 383. puka i 379. izviđačkog bataljona. Na pravcu napada 1. brigade nalazio se 1. bataljon 383. puka 373. divizije i dijelovi 2. bojne 1. lovačkog puka 10 ustaško-domobranske divizije.

Od naoružanja, pored pješadijskog one su imale četiri haubice 105 mm, jedan top 75 mm, jednu brdsku bateriju 75 mm (četiri oruđa), dvije protivkolske topa (PAK-a) 50 mm i četiri minobacača 81 mm. Na ton sektoru nalazila se baterija protivkolskih topova iz 8. diviziona, 10. ustaške divizije. Neprijatelj je grupno posjeo položaje i fortifikacijski utvrđeni – rovovima, zemljanim bunkerima, koji su većinom bili pokriveni drvenim borovim gredama i debelim slojem zemlje i pretvorio ih u otporne tačke za kružnu odbranu. Na pravcu napada 1. brigade najjače su bili utvrđeni položaji Mišlenovac, Vršak (kota 745) i Mamac (kota 771).^{ti}

Zadatak jedinica 26. divizije u prvoj fazi je bio, da u sadjejstvu SJ lijevim susedom, 20. divizijom, uništi neprijateljske snage u Lapačkoj kotlini i ovlada gradom Lapcem a zatim da nastupa u pravcu sela Nebljusi oslobodi prostoriju zaključno od Une do Nebljusa. Za izvršenje log zadataka divizija je pored svojih formacijskih snaga bila ojačana 8. brigadom 20. divizije i sa dva tenkovska bataljona. Napad jedinica divizije podržava je artiljerijska grupa sastava: jedan brdski divizion 75 mm, jedna baterija 105 mm i jedna baterija 150 mm iz sastava artiljerijske brigadi 4. armije.

Dvadeseta divizija napadala je pravcem Klapavice – Kuk (kota 1193) – Dnopolje s ciljem da što prije izbije sjeverno od Lapačkog polja, zatvor pravac Dnopolje – M. Kamensko i sadjejstvuje sa jedinicama 26. divizije na uništenju neprijatelja na prostoriji Lapačkog polja.

Stab 26. divizije je odlučio da glavnim snagama – 12. i 3. prekomorska brigada i bataljon tenkova – izvrši napad duž komunikacije Gornji Lapac – Donji Lapac, pomoćnim snagama 1. brigade, dva bataljona 11 brigade i bataljon tenkova – na pravcu Ljuta strana – Lisičjak – Matijevača – Mišlenovac – Mamac, a djelom snaga na pravcu Gornji Strpici, gdje treba da presječe komunikaciju i zatvoriti pravac Nebljusi – Donji Lapac. Osma brigada 20. divizije trebalo je da djeluje od Kulei Vakufa istočnom stranom rijeke Une. Dva bataljona 11. brigade zadržavani su u divizijskoj rezervi. Sa napadom je trebalo otpočeti 20. mart 1945. godine u 6 časova.

Prva dalmatinska proleterska brigada, sa jednim bataljonom tenkova dobila je zadatak da izvrši napad na pravcu Raduša – Lisičjak – Mišlenovac – Mamac i brzo izbije na komunikaciju Lapac – Nebljusi. Glavnim snagama trebalo je da zatvoriti pravac Nebljusi – Lapac, a djelom snaga, sa jednom četom tenkova, da sadjejstvuje sa 3. prekomorskog i 15 brigadom na uništenju neprijatelja u rejonu Donjeg Lapca. Dvanaest dalmatinska brigada dobila je zadatak da napada pravcem Mazin – Lo

^{ti}) Vojnoobavještajni izvještaj štaba 26. divizije od 16. III 1945. godine (Arhi VII, fond NOP-a, k. 1103, reg. br. 3-13/3).

Zarobljeni neprijateljski vojnici u Mišljenovcu kod Lapca, marta 1945.

gorišta – kota 671 – Drenova Glava – Oblaj – Donji Lapac, a 3. prekomorska brigada lijevo od 1. brigade na pravcu sela Boričevac – Krš (kota 581) – Donji Lapac. Jedanaesta dalmatinska brigada sa dva bataljona napadala je na pravcu sela Doljani – Doljanski Bubanj – Buševići. Trebalo je da bataljoni učestvuju sa 1. brigadom u uništenju neprijateljskog uporišta u Mišljenovcu, a zatim da posjednu liniju Međedovača – Delalina sa zadatkom obezbeđenja i izviđanja u pravcu Nebljusa.

Na osnovu procjene situacije i dobivenog zadatka štaba 1. dalmatin-ske proleterske brigade je odlučio da napad izvrši u dva ešelona, 1. i 3. bataljon u prvom ešelonu a sa 2. i 4. bataljom u drugom.

Prvi bataljon sa 1. tenkovskim bataljonom dobio je zadatak da napada na pravcu kota 566 – Runjevica (kota 668) – Mišljenovac. Trebalo je da oni likvidiraju neprijateljska uporišta Mišljenovac Vršak i Runjevica. Po likvidiranju neprijateljskih položaja, 1. bataljon i 1. tenkovski bataljon produžavaju napad u pravcu Mamca.

Treći bataljon, ojačan vodom minobacača 81 mm trebalo je da napada pravcem kota 653 – Matijevača (kota 680) – Popovića vrh (kota 842) – Gologuz (kota 1052). Jedan vod trebalo je da se uputi pravcem Spija (kota 805) – Durića ogradak (kota 1124) Palež (kota 977) – Gologuz sa ciljem obezbeđenja lijevog boka bataljona i održavanja veze sa jedinicama 3. prekomorske brigade. Bataljon je trebalo po zauzimanju neprijateljskog uporišta na Gologuzu da produži napad u pravcu Donjeg Lapca.

Drugi bataljon, ojačan vodom minobacača, dobio je zadatak da nastupa za 1. bataljonom do visine Runjevice a zatim da produži desno od 1. bataljona na pravcu Delalina (kota 677) – Međedovača (kota 868) – Bosača (kota 967), i da što prije izbije na komunikaciju Nebljusi – Lapac, u rejonu Korita lapačka i da je zatvori.

Četvrti bataljon trebalo je da nastupa kao brigadna rezerva za 1. bataljonom.

Inžinerijska četa je dobila zadatak da vrši opravku seoskog puta rad omogućavanja prolaza tenkova, a minerski vod da prati kretanje tenkova i bude spreman za čišćenje protivtenkovskih mina.

Prvi bataljon, manjim dijelovima brzo je likvidirao grupu neprijateljskih vojnika na Runjevici i sa svim svojim snagama zajedno sa tenkovima izvršio napad na neprijateljsko uporište Mišljenovac. U oštroj borbi četama bataljona i tenkovima uspjelo je da oko 8.30 časova likvidira neprijateljsko uporište Mišljenovac, a zatim su produžili napad i pravcu Mamca. U produžetku napada bataljon je naišao na otpor neprijatelja na Vršku, koji je zaustavio dalje napredovanje tenkova i jedinice bataljona. Tada je štab 1. bataljona odlučio da manjim snagama blokiraj neprijateljsku otpornu tačku, a sa glavnim snagama produžio napad i pravcu Mamca. Jedinice 1. bataljona uz podršku tenkova izvršile su i pokreta napad na neprijateljsko uporište na Mamcu. U kratkoj i oštrotorbi likvidirano je i to uporište.

Treći bataljon na svom pravcu nastupanja u prvom naletu, podrškor minobacača, likvidirao je neprijateljsko uporište na koti 700 (V. Zečica) na Popovića vrhu, a zatim je usmjerio snage na neprijateljsko uporište Gologuz. Jedinice su vodile oštru borbu, jer je neprijatelj iz dobro utvrdene uporište pružao otpor, ali silovitim jurišem četa podržanih minobačkom vatrom likvidirao je uporište na Gologuzu. Po ovladavanju uporišta bataljon je izbio na cestu zapadno od Gologuza, približno u isto vrijeme kad je 1. bataljon zauzeo uporište na Mamcu.

Drugi bataljon u isto vrijeme izbio je na komunikaciju Nebljusi - Lapac u rejonu Korita lapačka i posjeo položaje za odbranu od prave Nebljusa na liniji kota 850 – 673, oslanjajući se na sjeverne padine kot 967 (Basača) i povezujući se desno sa bataljom 11. brigade.

Da bi ojačao odbranu od pravca Nebljusa štab brigade odlučio je da sa svojom rezervom, 4. bataljonom, posjedne položaj za odbranu desno od 2. bataljona, na liniji: sjeverne padine Basača – kota 724, povezujući se desno sa bataljonom 11. brigade. Zadatak bataljona je bio kao i 2. bataljona da ne dozvoli prodor neprijatelja od Nebljusa prema Lapcu.

Istog dana do 14 časova bataljoni 1. brigade u sadejstvu sa bataljonom tenkova likvidirali su sva neprijateljska uporišta na pravcu napada i popuno zatvorili pravac Lapac – Nebljusi.

Prema postavljenom zadatku u isto vrijeme štab brigade uputio je svoj 3. bataljon i četu tenkova u pravcu Donjeg Lapca radi sadjejstva sa 1! i 3. prekomorskog brigadom u zauzimanju i uništenju neprijatelja na prostoriji Lapačkog polja. Međutim dok je bataljon sa četom tenkova stigao, 12. dalmatinska i 3. prekomorska brigada već su bile oslobođile Lapac.

Prvi bataljon prikupio se u rejonu Mamca i nalazio se u brigadne rezerve.

U to vrijeme jedinice 11. brigade izbile su na liniju selo Kestenovf – južno od sela Strbci i povezale se sa bataljonom 1. brigade.

Prvog dana djelovanja 26. divizije izvršen je postavljeni zadatak – olobodeni su Gornji i Donji Lapac. Dio jedinica divizije izbio je na komun

kaciju Lapac – Nebljusi i zatvorio taj pravac. Snage neprijatelja na prostoru Lapačkog polja su razbijene i dijelom uništene. Ovim uspjehom jedinica 26. divizije stvoreni su povoljni uslovi za produženje napada na neprijateljsko uporište Nebljusi.

OSLOBOĐENJE NEBLJUSA

Prva i 11. brigada zauzele su položaje prema neprijateljskom uporištu u Nebljusima, a 12. i 3. prekomorska brigada zadržane su na prostoriji Donji Lapac – Dnopolje. U tom rasporedu jedinice divizije su zanoćile, a 1. i 11. brigada vršile su pripreme za produženje napada.

Uporište Nebljusi držali su: 373. dopunski bataljon i prištabске jedinice 383 puka. Uporište je bilo solidno utvrđeno. Razbijene neprijateljske jedinice iz Lapačkog polja nisu se mogle povlačiti komunikacijom Lapac – Nebljusi pošto im je 1. brigada presjekla odstupnicu i zatvorila taj pravac, a to nisu mogle učiniti ni u pravcu Malo Kamensko, jer je taj pravac zatvorila 20. divizija. Dijelovi razbijenih neprijateljskih jedinica su se zbog toga moralni povlačiti neorganizovano, kroz šumu, preko Plješivice ka Bihaću. Tako da je mali broj prispeo u uporište Nebljusi."")

Shodno zadatku primljenom od štaba 26. divizije štab 1. dalmatin-ske brigade je donio odluku o grupisanju svojih snaga i borbenom potreku za napad na neprijateljsko uporište u Nebljusima. Za napad su određeni 4. i 2. bataljon, dok su 1. i 3. bataljon ostali u brigadnoj rezervi. Napad 4. i 2. bataljona podržavali su artiljerija i tenkovi. Početak napada je predviđen za 21. mart u 7 časova, po završetku artiljerijske pripreme.

Prethodnog dana Brigada je posjela polazne položaje na liniji duž ceste zahvatajući desnim krilom kotu 825 (Trovrsi), 791 (Zimorina), 792 (Kosa) i 733 (Popovića vrh), a lijevim krilom kotu 828 (Bilo) – 947 (Veliko Pirovište) – 897 (Zekića vrh).

Četvrti bataljon, ojačan vodom minobacača i podržan četom tenkova i artiljerijom, napadao je pravcem Vršak – Zimorina – Kosa – Popovića vrh – Nebljusi. Jedna četa bataljona pratila je napad tenkova. Tenkovi su napadali duž ceste, jer van ceste nisu se ni mogli kretati uslijed ispre-sjecanosti zemljишta. Ceta i tenkovi naišli su na otpor neprijatelja sa Vrška, koji je ukočio dalja napredovanja tenkova. Ostale jedinice bataljona izbile su iza leđa neprijatelju na Vršku, što ga je prisililo da se povuče iz uporišta. Likvidiranje uporišta Vršak omogućilo je tenkovima da prodru u selo Kruge. Likvidiranje neprijateljskih otpornih tačaka Vršak i Zimorina i izbijanje tenkova na prostor Kruga omogućili su četama bataljona da usmjere sve svoje snage na neprijateljsku otpornu tačku na Kosi. Podrškom artiljerije i minobacača i u sadjejstvu sa dijelovima 11. brigade, bataljonu je uspjelo da oko 10.30 časova likvidira i to neprijateljsko uporište, a

"") Franz Schraml (Srami), n. d., na str. 217 piše: »Neprijateljski tenkovi izvještava komandant 11/384 pp kapetan Vestfal, napadali su sa zapada, ali također i sa juga, preko jednog stenovitog grebena na kome se nalazio položaj bataljona«.

»Prihvativi položaj kod Nebljusa je zbog napada u našoj pozadini pao već 21. 3. po podne. Divizija je naredila izvlačenje do Zavalja.«

»Da bi se kod Nebljusa izgradio novi položaj (borbena grupa »Knakfus«) divizija je naredila hitno privođenje malobrojnih grupa koje su još uopšte stajale na raspolažanju uglavnom 11/383 pp«.

zatim su jedinice bataljona **Drodužile** napad na Popovića vrh. Zauzimanje Popovića vrha jedinice bataljona i tenkovi izbili su na južnu ivicu Nebljusa.

Drugi bataljon ojačan vodom minobacača vršio je napad planinskim vrhovima zapadno od Nebljusa na pravcu: Bilo – Banov vrh (k. 937) sei Pirovište – Veliko Pirovište (kota 947) – Zekića vrh. Bataljonu je uspjelo da brzim manevrom izbjije na Zekića Vrh i omogući 4. bataljonu tenkovima da nesmetano prođe u Nebljuse. Istovremeno su i jedinice 11 brigade izbile prema Velikom Seocu. Pritiskom 4. bataljona i tenkova s južne strane primorali su neprijatelja da napusti uporište Nebljusi i da se povuče na liniju Drenovača – Željezna glava (kota 774) – Hrastik – Vršak.

Četvrti bataljon i bataljon tenkova su oko 11. časova ušli u sei Nebljusi. Oslobođenjem sela i likvidiranjem neprijateljskih jedinica u tor uporištu jedinice 26. divizije uspješno su izvršile prvi dio zadatka. Tak su stvoreni povoljni uslovi za napad na neprijateljsku glavnu vanjsku odbrambenu liniju Bihaća koju je neprijatelj dobro utvrdio i pripremi za odbranu. Naročito je bila jako utvrđena Drenovača.

OSLOBOĐENJE BIHAĆA

Poslije oslobođenja Nebljusa bataljoni 1. brigade su nastavili nastupanje i do 20 časova izbili na liniju:

- 4. bataljon Crni vrh (kota 987) – Miletin vrh (kota 1078);
- 2. bataljon Debeli vrh (kota 968) – kota 972;
- 1. bataljon u rejon Veliko i Malo Pirovište;
- 3. bataljon i ostali djelovi brigade nalazili su se u rejonu sei Nebljusi.

Desno od 1. brigade nalazile su se jedinice 11. brigade na liniji kot 532 (Užljebići) – kota 671.

Pred odsjekom napada 1. i 11. brigade neprijateljske jedinice su držale položaje na Drenovači (kota 579) – Željeznoj glavi (kota 774) – Hrastik (kota 705) – Vršku. Odbranu tih položaja preuzele su neprijateljske jedinice koje su se povukle iz Lapca i okoline i jedinice koje su se od ranije nalazile na tim položajima, objedinjene pod komandom borbene grupe »Knafus«, u kojoj su, pored Nijemaca bili i dijelovi ustaško-domobranske divizije. Posebno je bila utvrđena Drenovača. Ova linija neprijateljske odbrane činila je glavnu spoljnu odbrambenu liniju Bihaća.

U procjeni situacije zaključeno je da će neprijatelj uporno braniti te položaje i nastojati da zaustavi prodor jedinica 26. divizije NOV prema Bihaću. Da bi se Drenovača izmanevrisala, trebalo je prethodno likvidirati neprijateljska uporišta na Željeznoj glavi, Hrastiku i Vršku. Položaji nepriatelja naslanjali su se na rijeku Unu, a zapadno na teško prohodnu zemljište na jugoistočnim padinama planine Plješevice, pa je zbog tog izvođenje manevra bilo otežano.

Prva dalmatinska proleterska brigada dobila je zadatak da sa 1. tenkovskim bataljonom i uz podršku artiljerije napadne i razbije odbranu neprijatelja na položajima Željezna glava – Hrastik i Vršak, da izbije na kotu 626 (Lisina).

Jedanaesta dalmatinska brigada imala je zadatak da likvidira neprijateljsko uporište Drenovača, a zatim da produži sa napadom u pravcu Bihaća. Dvanaesta dalmatinska i 3. prekomorska brigada nalazile su se u divizijskoj rezervi u rejonu Donjeg Lapca.

Početak napada određen je za 22. mart u 7 časova. Stab 1. brigade odlučio je da u početnoj fazi napad izvrši sa dva bataljona a da dva zadrži u brigadnoj rezervi. Prva i 11. brigada su otpočele napad u predviđeno vrijeme podržane snažnom artiljerijskom vatrom. Podrška tenkova gotovo da se nije mogla ostvariti zbog ispresjecanosti zemljišta.

Drugi bataljon vršio je napad na Željeznu glavu, a 4. bataljon napadao je na Hrastik i Vršak. Napad bataljona podržavali su artiljerija i minobacači brigade. Inžinjerijska četa je bila angažovana na pravljenju prolaza za tenkove stazom koja izvodi od sela Čapačuš na Željeznu glavu. Neprijatelj je pružao žilav otpor, boreći se za svaki rov. Na najmanji uspjeh jedinica NOVJ odgovarao je protivnapadom i uspjevalo da povrati dio izgubljenog položaja. Jedinice 2. i 4. bataljona vršile su juriš za jurišem. Snage od dva bataljona bile su nedovoljne za brzo likvidiranje tako žilavog neprijatelja na tim položajima, pa je štab brigade odlučio da u borbu uvede 1. bataljon na kotu Hrastik. Sada je svaki bataljon imao zadatak da ovlađa sa po jednim uporištem.

Upravo u to vrijeme neprijatelj je pokušao da se sa jednom grupom probije od Brdarova preko Miletina vrha sa ciljem ubacivanja u pozadinu napadača. Zbog toga je 4. bataljon uputio manje djelove da zatvore taj pravac. Izvršen je niz uzastopnih juriša. Neprijatelj se i dalje uporno i žilavo branio. Osjećao se nedostatak neposredne podrške tenkova. Inžinjerijska četa uložila je krajnje napore da izgradi prolaze za tenkove na Željeznu glavu. Istog dana u popodnevним časovima, iako sa mnogo teškoća, 2. bataljon u sadejstvu sa tenkovima i uz podršku artiljerije i minobacača uspjeo je da zauzme Željeznu glavu. Prvi i 4. bataljon uz podršku artiljerije u odlučnim jurišima slomili su otpor neprijatelja na Hrastiku i Vršku. Do 19 časova bataljoni su uspjeli da ovlađaju odbrambenim položajima neprijatelja.

U noći između 22. i 23. marta neprijatelj je pokušavao u dva navrata da dobro organizovanim protivnapadima odbaci bataljone 1. brigade i da ponovo povrati izgubljene položaje. U ovoj noćnoj žestokoj borbi bataljoni su uspjeli da odbiju napade neprijatelja i da izbiju na kote 626 (Lisa) i 512 (Meljinovac). Poslije neuspjelog protivnapada i pretrpljenih gubitaka neprijatelj je uvidio da ne može povratiti izgubljene položaje i pred zoru 23. marta povukao se ispred 1. brigade prema Bihaću.^{8B)}

Jedanaesta brigada je istog jutra, oko 7 časova, zauzela Drenovaču. Postignutim uspjesima 1. i 11. brigade i tenkovskih jedinica u borbama na utvrđenim položajima Drenovača, Željezna glava, Hrastik i Vršak bila je razbijena neprijateljska spoljna odbrana Bihaća, čime su

") Franz Schraml, n. d., str. 217, pored ostalog piše i slijedeće: »Beskrajno dugačka rijeka trupa istrošenih borbama, koja je tekla u pozadinu sreće nas na putu ka neprijatelju. Kamioni, motocikli, putnički automobili prepuni zemljaka, koji su stajali, ležali ili sjedili na stepenicama, blatobranima i hladnjacima, većina bez oružja, u ukaljanim, pocjepanim uniformama. Sada sam znao što se dogodilo. Južni front odbrane je bio probijen. Na vrat na nos bez komande i obuzeti panikom valjali su se natrag naši potučeni bataljoni protiv kojih su stojale divizije«.

Detalj iz borbi u rejonu Zavalje pred Bihaćem, marta 1945.

stvoreni povoljni uslovi za direktan napad na neprijateljski garnizon u Bihaću.

Neprijatelj je organizovao odbranu Bihaća i na liniji selo Hatinac – Križ (zapadna periferija Bihaća) i dalje selo Zegar – Zavalje – Debeljača – Glavica (kota 388) – selo Golubić. Te položaje držali su dijelovi 384. puka 373. legionarske divizije i 10. ustaško-domobranske divizije. Neprijatelj je dobro organizovao odbranu i utvrdio položaje. Pojedine kuće od tvrdog materijala podesio je za odbranu. Ostaci neprijateljske grupe »Knakfus-c», koji su se povlačili pred 1. i 11. brigadom, bili su prihvaćeni i uključeni u odbranu grada.

Poslije razbijanja neprijateljske odbrane sjeverno od sela Nebljusi, štab 26. divizije odlučio je da sa 1. i 11. brigadom i 1. i 3. tenkovskim bataljonom, uz podršku artiljerijske grupe, produži napad u pravcu Bihaća. Trećoj pomorskoj brigadi naredio je da se prebaci iz rejona Donji Lapac u rejon Nebljusi, a 12. brigadu je zadržao u rejonu Donjeg Lapca. Ujutro 23. marta dvije brigade sa tenkovskim bataljonima produžile su napad i to: 1. dalmatinska proleterska brigada sa 1. tenkovskim bataljonom napadala je duž komunikacije pravcem sela Skočaj – Međudražje – Zegar – Bihać, zahvatajući desno Šljivar (kota 515) – Debeljaču i Somišje (kota 447). Dobila je uz to zadatak da se poveže sa djelovima 8. banijske divizije u rejonu Rastići, Bihaćko polje; 11. dalmatinska NO udarna brigada sa 3. tenkovskim bataljonom vrši napad u pravcu Lahovo – Ripač – Golubić, zahvatajući rejon lijevo do potoka Dobreniča – selo Sokolac.

Istočno od rijeke Une napadala je 8. brigada 20. divizije na pravcu sela Cekrlje.

Istog dana 1. dalmatinska brigada, bez jačeg otpora neprijatelja, izbila je do 17 časova na liniju kota 660 – Suvoje – Šljivar. Na dostignutoj liniji brigada je posjela položaj i vršila pripreme za napad.¹⁶⁶⁾

Na osnovu dobivenog zadatka i procjene snaga neprijatelja, štab brigade je odlučio da sa tri bataljona izvrši napad, grupišući jače snage duž komunikacije, a manje na pravcu Šljivar – Debeljača (tt 513) – Somišlje (kota 347) – Bihać. Jedan bataljon zadržan je u brigadnoj rezervi. Početak napada je predviđen za 23. mart u 21 čas.¹⁶⁷⁾

Prvi tenkovski bataljon u noći između 23. i 24. marta nije učestvovao u borbi, jer je neprijatelj postavio duž komunikacije protivtenkovske mine pa je morao čekati dok inžinjerijska četa očisti mine i time omogući kretanje cestom.

Prvi bataljon napadao je duž komunikacije, zahvatajući lijevu stranu ceste. On je trebalo da u sadjejstvu sa 3. bataljonom, razbije odbranu neprijatelja u selima Međudražje i Zavalje, a zatim da produži napad prema selu Zagar.

Treći bataljon napadao je desno od 1. bataljona na pravcu Suvoje – Kula Raštelo sa zadatkom da ovlada Kulom i presječe komunikaciju Zavalje – Zagar, a djelom snaga da sadejstvuje sa 1. bataljonom u likvidiranju neprijateljskog uporišta Zavalje, a zatim da produži napad na neprijateljsko uporište u selu Zagar.

Drugi bataljon napadao je na pravcu: Šljivar – Debeljača (tt 573) – Somišlje – Bihać – lijeva obala rijeke Une.

Cetvrti bataljon nalazio se u rezervi, on je imao zadatak da nastupa za 1. i 3. bataljonom i da bude spremna za uvođenje u borbu.¹⁶⁸⁾

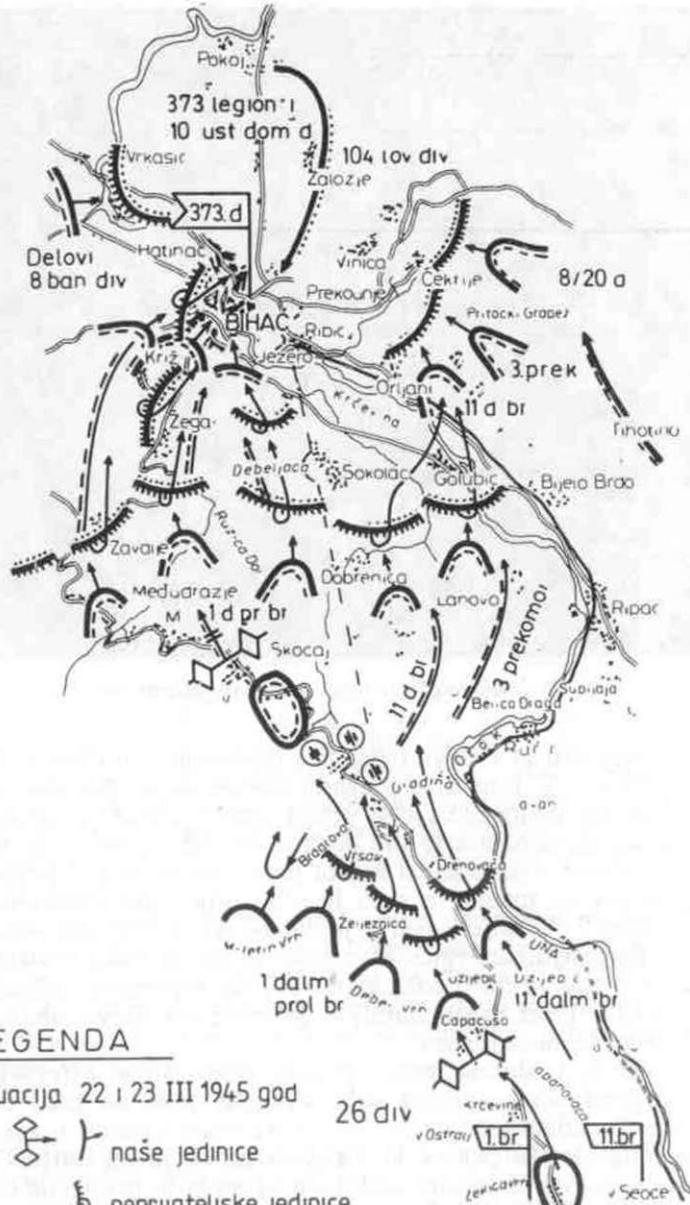
Napad brigade otpočeo je u određeno vrijeme. Neprijatelj je pružao otpor iz sela Zavalja i iz Kule Raštelo. Energičnim napadom, i koristeći noć, smjelim i vještim ubacivanjem manjih djelova u raspored i pozadinu odbrane neprijatelja, 1. i 3. bataljoni su uspjeli da do svanuća likvidiraju neprijateljsko uporište u Zavalju. Jedna grupa ustaša pružala je otpor iz utvrđene stare Kule Raštelo i mitraljeskom vatrom odbijala napade jedinica 3. bataljona, a time ometala i napad bataljona prema neprijateljskom uporištu u Zagaru. U toku noći jedna grupa odvažnih boraca neprimjetno se provukla kroz žičane prepreke i upala u Kulu i likvidirala tu grupu ustaša.

Ujutro 24. marta u borbu je uveden 1. tenkovski bataljon. Prvi i 3. bataljon produžili su napad na neprijateljsko uporište u Zagaru. Neprijatelj je pružao ogorčeni otpor, ali su bataljoni u sadjejstvu sa tenkovima, u žestokoj borbi, za kratko vrijeme ovladali neprijateljskim uporištem u

im) Franz Schraml, u n. d., na str. 218 i 219 piše: »Front, naime, nije odmah povučen na istočnu obalu Une, nego je na zapadnoj obali obrazovan mostobran čiji su se položaji pružali od obale Une južno od varoši preko visova kod Zavalja pa do aerodroma«.

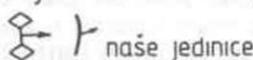
"" Operativni izvještaj štaba 26. divizije od 31. III 1945. i operativni izvještaj 1. dalmatinske proleterske brigade od 31. V 1945. g. (Arhiv VII, fond NOP-a, k. 1103, reg. br. 3-1/3, 3/13/3 i k. 1102, reg. br. 7-1).

tu) Franz Schraml, n. d., str. 218 i 219, piše slijedeće: »Noću 23/24. 3. neprijatelj iznenada s leđa napao lijevo krilo 384. puka pregazio položaje 1. čete i naneo joj teške gubitke i zaplenio dva p.o. oruđa. Položaj oba oruđa su povraćena jednim odmah preduzetim protivnapadom (poručnik Svajger)«.

LEGENDA

Situacija 22 i 23 III 1945 god

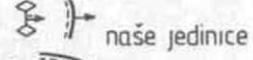

naše jedinice

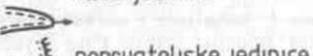

neprijateljske jedinice

Situacija 23-28 III 1945 god

naše jedinice

neprijateljske jedinice

Top na položaju pred Bihaćem, marta 1945.

selu. Istog dana oko 11 časova brigada i tenkovski bataljon prodrli su u zapadni dio Bihaća. U tom dijelu grada vodile su se žestoke ulične borbe. Neprijatelj je bio primoran da se preko mosta povuče u istočni dio grada. Oko 16 časova zapadni dio je bio očišćen od neprijatelja. Iz Kule, koja je bila ustaški zatvor, nedaleko od mosta jedna grupa neprijateljskih vojnika, pružala je otpor do mraka, a tada je i taj otpor bio slomljen.

Istog dana 2. bataljon vodio je borbu za neprijateljsko uporište na Debeljači i Somišlju. Energičnim napadom uz podršku artiljerije i minobacača uspjelo mu je da u toku dana ovlada otpornim tačkama na Debeljači i Somišlju. Pred mrak bataljon je izbio na lijevu obalu rijeke Une i povezao se sa 3. bataljom.

Po izbijanju 1. dalmatinske brigade pred Bihać dijelovi 8. banijske divizije pomjerili su se prema selu Vrkašić, tako da nisu učestvovali u borbi za zapadni deo grada.

Istog dana oko 19 časova 11. brigada izbila je na liniju Glavića (kota 388) – selo Golubić. U rejonu Golubića brigada je prebacila dva bataljona na desnu obalu rijeke Une¹⁰¹⁾

"") Franz Schraml, n. d., str. 219 i 220, piše slijedeće: »384. pp još uvijek drži mostobran na zapadnoj obali i mada sa teškim gubicima, odbija čitav niz neprijateljskih napada potpomognutih tenkovima ka mostu na Uni prije odsjecanjem, prinuđen je na povlačenje. Tom prilikom 1. bataljon i ustaše pretrpljuju velike gubitke. Noću 24/25. 3. front je povučen na istočnu obalu Une i južnu ivicu Bihaća«.

»Od izviđačkog bataljona, s one strane je ostao jedan vod pod komandom jednog pporučnika. Od njega su na kraju došla u gacicama četiri vojnika koji su preplivali rijeku, svi ostali su se udavili, ubijeni neprijateljskom vatrom ili dobili srčani udar (viši narednik Ortner)«,

Tada štab 26. divizije je odlučio da u borbu uvede divizijsku rezervu, 3. prekomorsku brigadu, i da je u selu Golubiću prebací na desni obal Une. Prebačenim snagama naređeno je da se povežu sa 8. brigadom 20. divizije. Zadatak tih snaga bio je da razbiju neprijateljsku odbranu na liniji Ribićka glava – selo Cekrlije, zatim da produže napad na neprijateljsko uporište u Bihaću.

Po odbacivanju neprijatelja iz zapadnog u istočni dio grada, 1. tenkovski bataljon pokušao je zajedno sa jedinicama 1. brigade da sa dvojicom oklopna kola pređe preko mosta u istočni dio grada. Jedna oklopna kola, već su prešla most, a druga se kretala za njima, štiteći ili vatrom. U ton trenutku Nijemci su aktivirali ranije postavljeni eksploziv i porušili most u širini od 3 do 4 metra. Upravo na tom mjestu našla su se oklopna koli i sa posadom propala u Unu. Oklopna kola koja su prešla most, uništeni; su iz neprijateljskih protivtenkovskih oruđa.

Posadu tih oklopnih kola sačinjavali su komandir voda 2. čete 1. tenkovskog bataljona Franjo Franje Žagar, automehaničar, Bogumil Vinka radio-telegrafista, Ivan Ivana Dolgen, artiljerac, Mile Ilije Torbić Lošić komandir oklopnih kola, Vojo Nikole Bojović Vojin, vozač oklopnih kola Ferdinand Matije Matija Andrejašić, artiljerac na oklopnim kolima, Fran Stefana Stopar, radio-telegrafista i Slavko Cvitić. Jedino je akciju na mostu preživio Cvitić, a ostali su izgorjeli u oklopnim kolima ili se udavili u Uni.¹⁷⁰⁾

Iako je most bio prekinut, jedna iskrivljena čelična greda spajala je obje strane mosta. Preko nje je uz veliku opasnost pješak mogao preći. Nijemci su bili uvjereni da je most porušen u toj mjeri da preko njegove može ništa preći, pa ni pješak, te nisu na njega ni obraćali pažnju. Tu mogućnost iskoristila je grupa od 15 boraca 1. čete 1. bataljona 1. dalmatinske brigade, na čelu sa vodnim delegatom Rusom Aleksom, i prešli preko iskrivljene greda u istočni dio grada. Sa grupom su prešli pomoćni politički komesar 1. bataljona Ante Capeta i omladinski rukovodila bataljona Ivan Klarić.

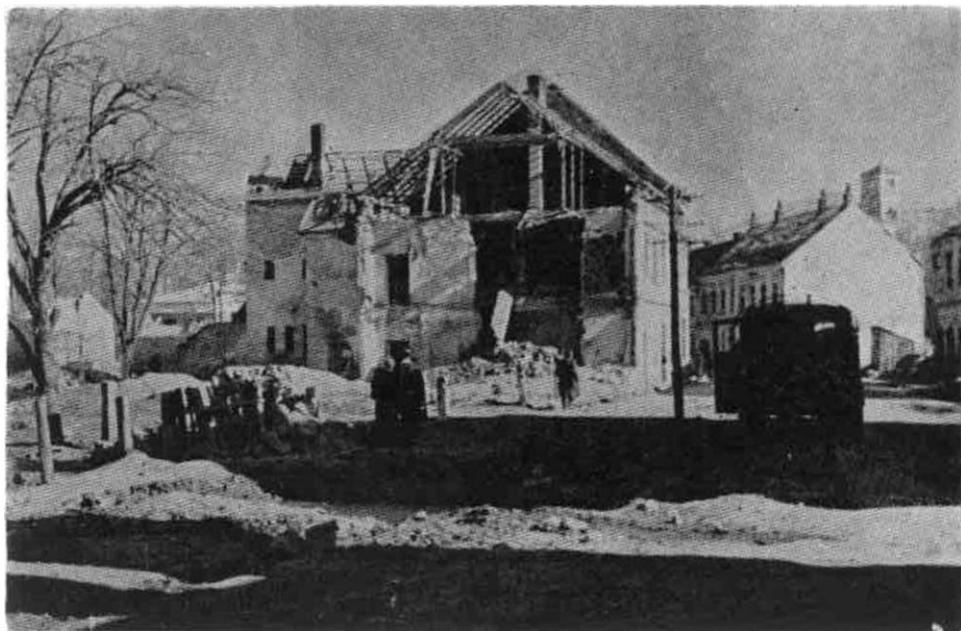
Nijemci su primetili prebacivanje boraca preko porušenog mosta i otvorili mitraljesku vatru po mjestu prelaza, i tako prekinuli dalji prelaz boraca u istočni dio grada. Grupa koja se prebacila podjelila se ispod mosta. Jedan dio, iskoristivši tamnu noć, sa tri ranjena borca povukao se preko mosta u svoju jedinicu, a drugi se ušančio u jednoj zgradici na desnoj obali rijeke.¹⁷¹⁾

¹⁷⁰⁾ Operativni izvještaj štaba 26. divizije od 31. III 1945. g. i Operativni izvještaj štaba 1. brigade od 31. V 1945. g. (Arhiv VII, fond NOP-a, k. 1103, reg. br. i -1 3 i k. 1102, reg. br. 7-1).

¹⁷¹⁾ Franz Schraml, u n. d., na str. 221 i 222, pored ostalog piše slijedeće: »P< slijede napuštanja zapadne obale Une jedini most u Bihaću bio je do duše minirajući ali je rušenje samo djelimično uspjelo. Kolovozi u sredini se srušio samo upola.

26. 03. po podne neprijatelj je iznenada prodro sa nekoliko tenkova prehovog mosta i ugnezdio se na istočnoj obali u obližnjim kućama. Izviđački bataljonski (konjički kapetan Menecel) koji je držao most dobio je da neprijatelja baci nazaj.

Kapetan Menecel sa jednom borbenom grupom od oko 30 ljudi i nešto manjih Hrvata, u mučnoj borbi koja je trajala dan i po, privukao se izgubljeno mjestu. U ovom vremenu njemu je pošlo za rukom da napreduje oko 130 metara u vazdušnoj liniji na koje se kao glavna tačka nalazila jedna velika trgovina. G* bici su bili vrlo veliki, ali mi smo prodrići do porušenog mosta (poručnik Beger).

Ruševine u Bihaću nastale u borbama za oslobođenje grada, marta 1945.

Nijemci i ustaše nastojali su po svaku cijenu da likvidiraju grupu boraca koja se utvrdila u zgradu. Nepoštredna borba vodila se čitavu noć i dan 25. marta. Neprijatelj je bjesomučno navaljivao, a borci 1. bataljona su odbijali napade i nanosili neprijatelju velike gubitke.

Bilo je momenata kada je Nijemcima uspjevalo da zauzmu dio zgrade, ali su ih partizanski borci izbacivali. I pored gubitaka koje su Imali, borci bi i dalje izdržali da su imali dovoljno municije. Trebalo je nešto preduzeti da ne padnu u ruke neprijatelju. Odlučili su da preživjeli iz grupe preplivaju na lijevu obalu rijeke Une. Drugog izlaza nije bilo, jer su Nijemci zatvorili prilaz mostu. Međutim, to jedino je uspjelo Rusu Aleksi, a ostali su se ili podavili ili su ubijeni u vodi. Puškomitrailjezac Boričić i njegov pomoćnik gađali su neprijatelja sa krova kuće. Bili su ranjeni i tu su i ostali, gdje su pronađeni živi 26. marta. Jedna mogućnost pomaganja grupi sa lijeve obale rijeke Une bila je obasipanje neprijatelja minobacačkom vatrom.

Po oslobođenju zapadnog dijela Bihaća, 1. dalmatinska brigada i 1. tenkovski bataljon izbili su na lijevu obalu Une. Da bi se oslobođio i istočni dio grada, štab 26. divizije je odlučio da u toku noći između 25. i 26. marta prebaci dva bataljona 1. dalmatinske brigade preko Une. Istovremeno su 3. prekomorska, 8. brigada 20. divizije i dijelovi 11. brigade imali zadatak da razbiju neprijateljsku odbranu na položajima Ribička glava, selo Cerlige, da likvidiraju neprijatelja na tim položajima i produže u pravcu Bihaća. Osma banijska divizija imala je zadatak da djelstvuje od sela Vrkašića u pravcu sela Založje, i da se poveže sa snagama koje napadaju sa južne strane.

Detalj iz uličnih borbi u Bihaću, marta 1945.

Odluka štaba 1. dalmatinske brigade bila je da sa 3. i 4. bataljonoi izvrši forsiranje Une u rejonu uzvodno 400 metara od mosta. Poslije tog trebalo je da se prebace i djelovi 1. bataljona u istočni dio grada.

Poslije izvršenih priprema, po padu mraka, bataljoni su se poče prebacivati na desnu obalu rijeke u tri gumena čamca. To je išlo dost sporo, no ipak su uspjeli zahvaljujući dobro organizovanom prevoženji Za uspješne pripreme i organizovanje prelaza zaslužan je u dobroj mje operativni oficir brigade Ivan Perišić.

Prešavši rijeku bataljoni su krenuli u napad. U istočnom dijelu B haća razvila se žestoka ulična borba. U pomoć 3. i 4. bataljonu prebačer je preko mosta jedna četa 1. bataljona. Upornim borbama i uz podršk artiljerije i minobacača, bataljonima je uspjelo da sabiju neprijatelja tri otporne tačke: u zgrade gimnazije i željezničke stanice, iz kojih je c pružao otpor. U pomoć bataljonima 1. dalmatinske brigade sa južne strar prema željezničkoj stanici počeli su da pristižu dijelovi 8. brigade 20. d vizije.

U teškim uličnim borbama, vodeći svoj bataljon iz juriša u juri; smrtno je ranjen zamjenik komandanta 4. bataljona Mijo Vukman. Nog su mu bile polomljene, ali je on pokušavao da se digne na njih vičui »Naprijed drugovi, juriš, proleteri«. Ove riječi Mijo je izgovarao sve tij i tiše dok nije izdahnuo u brigadnom previjalištu. Pored njega poginje i hrabri bombaš Pave Gančević.

Dok je 1. dalmatinska brigada vodila žestoke i uporne borbe za kl načno oslobođenje Bihaća, situacija na frontu se pogoršavala. Njemačl 104. lovačka divizija, probijala se od Bosanske Krupe prema Bihaću. Dv deset šestog marta njeni dijelovi stigli su do sela Pokoja. Ovaj prodor n

prijatelja, primorao je jedinice 8. banjikske divizije da se povuku na lijevu obalu Une u rejonu sela Vrkašića.

Prema procjeni situacije, postojala je mogućnost da neprijatelj pređe u protivofanzivu s ciljem odbacivanja snaga NOVJ od Bihaća. U toj situaciji jedinice 1. dalmatinske brigade u istočnom dijelu Bihaća bile su dovedene u težak položaj. Zbog toga je štab 26. divizije naredio štabu brigade da hitno izvuče bataljone iz borbe i da ih prebacu na lijevu obalu rijeke. Istog dana su bataljoni čamcima prebačeni na istom mjestu preko Une. Neprijatelj je primjetio povlačenje brigade, jer se izvodilo u toku dana, otvarao artiljerijsku vatru po rejonu mjesta prebacivanja, ali prelazak je prošao bez gubitaka.

U toku marta 724. lovački puk 104. lovačke divizije ušao je u Bihać i spojio se sa snagama 373. legionarske divizije, ah neprijatelj nije imao namjeru da izvodi protivofanzivu, već da omogući snagama legionarske divizije da se povuku iz Bihaća i da evakuišu ranjenike.

U toku noći između 27. i 28. marta štab 26. divizije naredio je štabu 1. brigade da odmah izvrši pokret sa tri bataljona i 1. tenkovskim bataljonom u pravcu sela Vrkašića da bi sa jedinicama 8. banjikske divizije napali od Vrkašića. Međutim, dok su bataljoni 1. brigade i tenkovski bataljon stigli u Vrkašić, neprijatelj se već povukao iz Bihaća. Brigada i bataljon tenkova vratili su se u rejon sela Križ i Zagar.

Prvi bataljon koji je držao položaj na lijevoj obali Une, u zapadnom dijelu grada, noću između 28. i 29. marta osjetio je povlačenje neprijatelja iz istočnog dijela grada. Stab bataljona je odmah samoinicijativno naredio prebacivanje četa u istočni dio Bihaća. Bataljon je vodio borbu protiv dijelova neprijatelja koji su se povlačili iz grada.

U borbama na sektoru Lapac – Bihać sve jedinice i pojedinci pokazali su visoku svijest i borbeni moral – veliku upornost, hrabrost i izdržljivost. U nastojanju da se neprijatelj uništi i protjera, ostvareno je tjesno sadejstvo i saradnja tenkova i pješadije. Pozadinski organi ulagali su velike napore da zadovolje potrebe jedinica u snabdjevanju municijom i hranom. Naročito je teškoće imala sanitetska služba brigade. Zbog nedostatka motornih vozila i brzog pomjeranja fronta, izbile su teškoće u evakuaciji ranjenika i njihovom zbrinjavanju, što je zahtjevalo krajnje napore sanitetske službe.

Veza između štabova bataljona i štaba brigade dobro je funkcionala. Starješine i borci u četi za vezu bili su stručno obučeni i izvježbani za brzo organizovanje veza. Stručno su obavljali svoj zadatak, i tako su omogućili štabu brigade da blagovremeno utiče na tok borbi.

U borbama od Lapca do Bihaća brigada je nanijela neprijatelju osjetne gubitke. Koliko se moglo utvrditi, ubijeno je 308, a zarobljeno 458 neprijateljskih vojnika. Od toga je ubijeno 6 oficira i 44 podoficira. Zarobljena su četiri oficira i 40 podoficira.¹⁷²⁾

¹⁷¹⁾ Franz Schraml, u n. d., str. 220 i 221. pored ostalog, piše:

»Svi raspoloživi trupni ljekari radili su već dva dana i noći na mjestu za prikupljanje ranjenika. Već davno nije bilo postelja. Ranjenici su ležali na slami i slamaricama, po hodnicima i predsobljima. Takođe je bilo ranjenika da se nije moglo stići dati prvu pomoć svima. Nije postojala mogućnost da se mrtvi predaju zemlji pošto je neprijateljska minobacačka vatra obasipala sav teren unakoko. Svakog borca koji se borio kod Bihaća koji je video bijedu ranjenika i mrtvih obuzelo je gađenje od tako groznih razmijera rata (Martin Votg).«

Zaplijenjeno je: tri topa 105 mm, jedan top 75 mm, četiri pt topa, dva minobacača 81 mm, 22 puškomitraljeza, 15 automata, četiri laka bača, 685 pušaka, 7 tromblona, dva mitraljeza (brede), četiri automobila, 5 kamiona, dvije telefonske centrale, 19 telefona, 40 km kabla, 43 zaprežna grla, 54 zaprežna kola, 35 kareta, dvije poljske kuhinje, dvije trokolice, četiri auto-prikolice, tri motocikla, dvije radio-stanice i ostale ratne opreme i oko 35 vagona municije.

Uništeno: jedan tenk, tri topa, dva protivkolska topa, dva prolivavionska mitraljeza 20 mm, 22 kamiona, 17 motocikla i druge opreme.

Prva dalmatinska proleterska brigada u tim borbama imala je osjetne gubitke: 69 poginulih, 13 nestalih i 193 ranjena boica. Od nestalih najveći broj ih se utopio u Uni, ali se nisu mogli pronaći, tako da su svrstani u nestale.¹⁷³⁾

OSLOBOĐENJE LIKE

Poslije oslobođenja istočnog dijela Like i Bihaća snage 4. armije orijentisane su prema sjeverozapadu sa ciljem konačnog oslobođenja Like i daljeg prodora prema Gorskom Kotaru i Senju. Dvadeset šesta divizija poslije oslobođenja Bihaća izvršila je pokret i odmaršovala od Bihaća preko Lapca i Udbine prema Gospicu i do 3. aprila prikupila se na prostoriji sela: Pavlovac, Vrb, Vrebac i Ostrovica i odmah otpočela sa pripremama za napad na neprijateljsko uporište u Gospicu.

Snage neprijatelja: 392. legionarska divizija, 11. ustaško-domobranska divizija i druge manje jedinice i artiljerija, držale su front od Karlobaga preko prevoja Velebita (Brušane) – Lički Novi – Gospic – Lički Osik – Perušić – Ramljane i Vrhovine. Posle pretrpljenog poraza i gubitka uporišta u istočnoj Lici i u Bihaću neprijatelj je nastojao da konsoliduje i učvrsti front na toj liniji i da ga preko Plitvičkih jezera i Slunja poveže sa snagama u dolini Une.

Neprijatelj je imao namjeru da učvršćenjem i povezivanjem fronta odbrane i njegovom konsolidacijom, izbjegne opkoljavanje utvrđenih uporišta i zaustavi prodor snaga 4. armije NOVJ, prema sjeveru i sjeverozapadu, ili bar da ga uspori i zadrži što duže.

Na sektoru Gospicu nalazile su se slijedeće snage neprijatelja: 10. bojna 11. ustaške divizije, 11. izviđačka bojna, 1. jurišna bojna, 4. pozadinska bojna, jedan divizion (topnički sklop) koji je imao u svom sastavu: jednu brdsku bateriju 75 mm (4 oruđa), dvije haubice 100 mm, dvije haubice 105 mm, jednu bateriju protivtenkovskih topova 37 mm (tri oruđa) i dva PA mitraljeza. U Gospicu se nalazila jedna oklopna četa koja je u svom sastavu imala 6 tenkova »fijat« od po 3,5 t. Jačina snaga neprijatelja iznosila je oko 1.700 vojnika. Te snage bile su raspoređene u Gospicu i na položajima oko njega. Po jedna četa se nalazila u selima: Bilaj, Lički Novi i Budak. Pored čete u Budaku se nalazio jedan vod Nijemaca iz 847. puka i dva topa 75 mm. Položaji oko Gospicu bili su utvrđeni betonskim

¹⁷³⁾ Operativni izvještaj štaba 26. divizije od 31. III 1945. g. i Operativni izvještaj štaba 1. brigade od 31. V 1945. g. (Arhiv VII. fond NOP-a, k. 1103. reg. br. 3-1'3 i k. 1102. reg. br. 7-1).

bunkerima i opasani bodljikavom žicom, koje su ranije izgradili Italijani. li Ličkom Osiku nalazio se 3. bataljon 847. puka.¹⁷¹⁾

Dvadeset šesta divizija, ojačana sa dva bataljona tenkova i dva divizionala artiljerije, imala je zadatku da napada neprijatelje na odsjeku: Cukavac – Ostrovica – Bilaj sa ciljem njegovog opkoljavanja i uništenja u uporištu Gospic i Lički Osik.

Dvanaesta brigada trebalo je da napada na pravcu Ostrovica – Runjic – Nikšići – Lički Osik, sa zadatkom da uništi neprijateljsko uporište u Ličkom Osiku i da presječe komunikaciju Perušić – Lički Osik. Jedan tenkovski bataljon sadještvovalo je u napadu na Lički Osik na pravcu Široka Kula – selo Vukšić.

Jedanaesta brigada napada na pravcu: Ostrvica – Poljice – Budak – Stari Grad i sa sjeverozapadne strane vrši napad na Gospic. Da bi brigada mogla produžiti napad prema Gospicu, trebalo je prethodno likvidirati neprijateljsko uporište u selu Budak.

Treća prekomorska brigada napadala je sa dva bataljona na pravcu Bilaj – željeznička stanica – Gospic, a sa druga dva bataljona, u sadještvu sa tenkovskim bataljonom, pravcem: Bilajsko Ncvo Selo – Vriština – Žabica i sa južne strane da vrši napad na neprijateljsko uporište Gospic.

Prva dalmatinska proleterska brigada trebalo je da sa dva bataljona izbije u rejon Velika brda (kota 551) i tu sačeka dolazak gumenih čamaca za prebacivanje preko rijeke Like. Bataljoni su imali zadatku da po forsiranju rijeke Like obrazuju mostobran na prostoriji: Plantaža, Rajčica, Balinovac. Druga dva bataljona trebala su da obrazuju divizijsku rezervu u rejonu sela Polovine.

Artiljerija (četiri artiljerijska divizionala) imala je zadatku da sa vatreñih položaja sela Barlete i Ostrovica podržava napad brigada, koncentrišući artiljerijsku vatru na neprijateljske utvrđene položaje u Ličkom Osiku i Gospicu. Jedna baterija imala je zadatku da stalno tuče Gradinu (kota 683) i položaje neprijateljske artiljerije.

Na frontu napada divizije djejstvovala su tri tenkovska bataljona, dva bataljona kojima je divizija bila ojačana i jedan bataljon koji je podržavao 12. brigadu u napadu na Lički Osik na pravcu sela Široka Kula – Vukšići. Jedan tenkovski bataljon trebalo je da napada pravcem sela Ostrovica – Budak, tj. podržava 11. i 12. brigadu djejstvom na njihovom spolu. Jedan tenkovski bataljon trebalo je da podržava 3. prekomorskiju brigadu na pravcu Bilajsko Novo Selo – Žabica – Gospic.

Prva dalmatinska proleterska brigada izvršila je 30. marta marš od Bihaća pravcem Nebljusi – Donji Lapac – Udbina – selo Čujluk i 3. aprila pred mrak izbila u rejon sela Pavlovac, Vrebac. Noću 3/4. aprila 1. i 3. bataljon i prateća četa izbili su do svanuća na desnu obalu rijeke Jadova i Lika u rejon Velika brda. Prateća četa postavila se na vatrene položaje u rejonu Velika brda sa zadatkom da vatrom obezbjedi prelaz bataljona preko rijeke i stvaranje mostobrana na lijevoj obali Like. Drugi i 4. bataljon izbili su u rejon sela Polovine, gdje su ostali u divizijskoj rezervi.

¹¹⁴⁾ Operativni izvještaj 26. divizije od 6. IV 1945. g. (Arhiv VII, fond NOP-a, k. 1103. reg. br. 4-2'3 i 4-13/3); Operativni izvještaj 1. brigade od 31. V 1945. g. (k. 1101. reg. br. 7-1); Operativni izvještaj štaba 1. brigade od 6. IV 1945. g. u vremenu od 30. III do 5. IV 1945. g. (k. 1102, reg. br. 1-9); i Zapovjest štaba 1. brigade za napad na Gospic (k. 1102, reg br. 9-8)

Jedinice 1. dalmatinske forsuju rijeku Liku prilikom borbi za oslobođenje Gospića, aprila 1945.

Prevoženje jedinica brigade iz Silova na Krku u Crkvenicu, aprila 1945

Komandant 1. dalmatinske Vaso Đapić, popravlja zaplijenjeni protivavionski mitraljez u Malinskoj na Krku, aprila 1945.

Poslije kraće artiljerijske pripreme jedinice divizije krenule su u napad 4. aprila u 6 časova.

Istovremeno je trebalo da 1. brigada otpočne sa 1. i 3. bataljonom prelaz na lijevu obalu Like na odsjeku sastava rijeka Jadove i Novčiće. Međutim, dva gumena čamca kojima je trebalo bataljoni da se prebace preko rijeke nisu stigla u određeno vrijeme na mjesto prelaza, te oni nisu mogli da otpočnu prelaz rijeke prema dobijenom zadatku. Čamce je trebalo da doturi inžinjerijski bataljon divizije. Lik je na tome mjestu suviše duboka, i nije se mogla gaziti, a drugih priručnih sredstava nije bilo, tako da su bataljoni bili primorani da čekaju dok stignu gumeni čamci. Stigli su tek u 17 časova, pa su i bataljoni 1. brigade sa velikim zakašnjenjem stupili u borbu.¹⁷⁵⁾

Dvanaesta brigada je već oko 12 časova likvidirala neprijateljsko uporište u Ličkom Osiku. Jedanaesta brigada vodila je borbu za neprijateljsko uporište u selu Budak do 16 časova. Po zauzimanju budačkog mosta brigada je uz podršku artiljerije i tenkova produžila napad prema Gospicu i oko 19 časova ušla u sjeverni dio grada. Treća prekomorska brigada uspjela je da likvidira neprijateljsko uporište u selu Bilaj i željezničku stanicu Gospic i do 14 časova izbila na desnu obalu rijeke Novčiće u jugoistočnom dijelu grada.

¹⁷⁵⁾ Operativni izvještaj štaba 26. divizije od 6. IV 1945. god. (Arhiv VII, fond NOP-a, k. 1103, reg. br. 4-2/3).

Po prebacivanju na lijevu obalu Like, 1. i 3. bataljon 1. dalmatinske brigade krenuli su u napad na pravcu Rajačica – Balinovac – sjeveroistočni dio Gospića. Uz slabiji otpor neprijatelja batlioni su ušli u grad i do 18.30 časova prodrli do zgrade gimnazije. Do 20 časova ova bataljonska stigla su u centar grada. U sadjejstvu sa 11. i 3. prekomorskom brigadom nastavili su sa čišćenjem grada od neprijatelja i do 21 čas grad je bio potpuno očišćen od neprijatelja. Poslije toga jedinice brigade su se razmještale: 1. i 3. bataljon u rejonu Balinovca i Rajačica. 2. i 4. bataljon i ostali dijelovi brigade u rejonu sela Budak, gdje su zanoćili. Ujutro, 5. aprila brigada je izvršila pokret pravcem: Smiljansko polje – Brezovo polje. Do 16 časova tog dana izbila je na prostoriju sela Gornje Pazarište, gdje je ostala na odmoru do 6. aprila. Odatle je upućivala manje jedinice nE pravcu Donje Pazarište radi čišćenja tog rejona od neprijateljskih grupa i izviđanja.

Jedinice 26. divizije izvršile su postavljeni im zadatak u jednodnevnoj borbi likvidirale neprijateljsko uporište i oslobodile Gospic. Neprijatelji su nanijeti gubici u ljudstvu i materijalu. Bataljoni 1. brigade ubili su 9 a zarobili 30 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je: jedan teški mitraljez, 5 puškomitraljeza, 21 puška, jedan automat, dva minobacača 81 mm fa brdskih kazana i ostala oprema. Uništeno tri haubice 105 mm, jedan brdski top 75 mm, jedan mitraljez »maksim«, tri kamiona, dva traktora i ostali ratni materijal.^{Tr¹)}

Prva dalmatinska brigada nije imala gubitaka.

OSLOBOĐENJE SENJA

U ofanzivnim operacijama za oslobođenje Like snage 4. armije probable su neprijateljski front odbrane i oslobodile Karlobag, Gospic, Perušić, Ramljane, Vrhovine i nastavile sa gonjenjem razbijenog neprijatelja prema Otočcu i od Karlobaga prema Jablancu.

Šestog aprila situacija na frontu 4. armije je bila slijedeća: 19. divizija vodila je borbu za oslobođenje Otočca, a 9. divizija izbila je pre neprijateljsko uporište Jablanac i vršila pripreme za napad. Jedinice 26. divizije poslije oslobođenja Gospića i Ličkog Osika, nalazile su se rukom odmoru i sređivanju na području Gospića. Po naređenju štaba 4. armije, 26. divizija, bez 1. dalmatinske brigade, izvršila je 6. aprili pokret iz rejona Brezovog polja na pravcu sela Konoplje – Žute Lokve. Osmog aprila jedinice divizija izbile su sa sjeverne strane prema neprijateljskom uporištu Vratnik. Dok se 26. divizija nalazila u pokretu, 19. divizija oslobodiла je Otočac. Pod pritiskom jedinica 4. jugoslovenske armije, neprijateljske snage povlačile su se na Vratnik i u Senj. Ustaške jedinice povlačile su se od Gospića u pravcu Pazarište – selo Krasno Polje – Sv. Juraj – Senj, dok se seoska ustaška milicija po grupama povlačila u Velebit.

Prva dalmatinska proleterska brigada dobila je zadatak da izvrši pokret iz rejona Gornje Pazarište u rejon Krasnog Polja da zatvori pravac: Sv. Juraj – Krasno Polje – Otočac i time obezbjedi lijevi bo-

^{818.} •) Arhiv VII, fond NOP-a, k. 1102, reg. br. 7-1.

divizije. Trebalo je da uputi jedan bataljon na Velebit u rejon Mrkvišta sa zadatkom da zatvori pravac Jablanac – Mrkvište – Krasno Polje.

Šestog aprila jedinice brigade izvršile su pokret pravcem sela Kosinjski Bakovac – Glumačko selo – Goljak – Krasno Polje. Po izbijanju u rejon Kosinjski Ribnik i Kosinjski Bakovac, štab brigade uputio je 2. bataljon u rejon Mrkvišta, sa zadatkom da obezbjedi lijevi bok glavnini brigade od eventualnog prodora neprijateljskih snaga od Jablanca preko Mrkvišta u pravcu Krasnog Polja, da se poveže sa jedinicama 9. divizije i izvrši čišćenje tog prostora od neprijateljskih grupa koje su se povukle u taj predjel Velebita. Glavne snage brigade nastavile su sa pokretom i čišćenjem terena i 7. aprila, pred mrak, izbile u rejon Krasnog Polja.

Snabdjevanje jedinica na Velebitu ljudskom i stočnom hranom bilo je otežano zbog toga što je teren neprohodan za motorna vozila, a tovarnih grla je bilo malo, a i to što je bilo, angažovano je za prenos municije. Jedan dio intendanture i bojne komore morao je ostati u Budaku kod Gospića, sa dijelom inžinjериjske opreme. Od naoružanja prateće (minobacačke) čete morao je ostati vod protivavionskih mitraljeza 20 mm (flakova), jer su i oni bili na motornu vuču. Istina je da protivavionski mitraljezi (flakovi) nisu bili predviđeni u formacijskom naoružanju brigade, ali ih je štab brigade zadržao, ne samo kao PA oruđa za odbranu od neprijateljske avijacije, već zbog toga što su bili vrlo korisni za gađanje ciljeva na zemlji.

Iz rejona Krasno Polje brigada nije imala kontakte sa neprijateljem, a isto tako nije imala ni podataka gdje se neprijatelj nalazi. Radi prikupljanja podataka o neprijatelju, štab brigade organizovao je izviđanje u pravcu sela Oltare, gdje su otkrivene ustaške jedinice. Moglo se pretpostaviti da su to jedinice koje su se povukle iz Gospića, ali je zbog posumljenosti terena, teško bilo utvrditi njihovu jačinu i raspored. Dijelovi 392. legionarske divizije i 11. ustaško-domobranske divizije koje su u prethodnim borbama bile razbijene i pretrpjеле velike gubitke povlačile su se u utvrđene rejone Vratnik i Senj, koje su imali namjeru da uporno brane i time omoguće izvlačenje svojih snaga uz obalu od Jablanice prema Sv. Juraju i Senju. Ta uporišta su ranije Italijani dobro utvrdili.

Štab 26. divizije odlučio je da sa 11. i 12. brigadom, uz podršku tenkova i artiljerije, likvidira neprijateljsko uporište na Vratniku, a potom produži napad na neprijateljsko uporište u Senju. Prva dalmatinska brigada trebalo je da izvrši napad na pravcu selo Oltare – Sv. Juraj, i poslije likvidiranja neprijatelja u tom rejonu produži napad u pravcu Senja i sadjejstvuje sa ostalim snagama divizije u njegovom oslobođenju. Brigada je trebalo da djelom snaga djejstvuje prema komunikaciji Jablanac – Sv. Juraj, da je presječe i da se poveže sa jedinicama 9. divizije. Treća prekomorska brigada zadržana je u divizijskoj rezervi.

Napad jedinica 26. divizije počeo je 9. aprila u 8 časova.

Prema postavljenom zadatku, štab 1. dalmatinske brigade odlučio je da sa dva bataljona nastupa od Krasnog Polja duž komunikacije Oltar – Sv. Juraj, a jednim bataljonom pravcem Krasanske Dulibe – Babica Dolac – Kamenica.

Četvrti bataljon ojačan vodom pionira nastupao je komunikacijom od zaseoka Glavoči u pravcu sela Oltare. Treći bataljon kretao se za pratećom četom kao brigadna rezerva. Za ovim bataljonom kretale su se prištabske jedinice brigade.

Prvi bataljon nastupao je kao samosxalna kolona na pravcu zaselja Vukelići – Krasanske Dulibe – Babića Dolac – zaselak Kamenica

Drugi bataljon i dalje se nalazio u rejonu Mrkvišta, a brigadno prebijalište, u rejonu Krasno Polje, kao i dio intendanture i bojne komore

Po izbijanju pred Oltare oko 10.30 časova 4. bataljon je naišao na otpor neprijatelja sa položaja kota 1293 (Knežev vrh) – 120U – 1170 – Razboj. Bataljon je iz pokreta izvršio napad na neprijateljske položaje. U prvom naletu uspjeo je da odbaci neprijatelja sa kote 1170, ali su ustaše protivnapadom povratile izgubljeni položaj. Bataljon je pudrškom minobacača ponovio napad. Iako je izvršeno nekoliko uzastopnih juriša, nije postignut željeni rezultat. Ustaške snage pružale su život otpor. Tada je štab brigade odlučio da uvede u borbu svoju rezervu, 3. bataljon. Bataljon (bez jedne čete) nije vršio napad sa fronta, već je za obilaznim manevrom izbio na kotu 864 iza leđa neprijatelja. Time je bili izmanevrisana ustaška odbrana.

Za to vrijeme 4. bataljon, uz podršku minobacača, ovlađao je Koton 1170. Oba bataljona produžila su sa gonjenjem razbijenog neprijatelja koji se povlačio prema Jurjevu. Neprijateljska zaštitnica pružala je otpor sa kote 1065 (Lumbarda), koju su bataljoni brzo likvidirali i nastavili gonjenje.

Oko 16.30 časova 4. bataljon je, bez jačeg otpora, zauzeo neprijateljsko uporište u Jurjevu, a zatim produžio da goni neprijatelja prema Senju, koji je pri povlačenju iz Jurjeva uništilo neka skladišta. Treći bataljon (bez jedne čete) izbio je na Crni vrh (kota 754) i Prolog (kota 1066) gdje je posjeo položaje. Jedna četa obezbjeđivala je pozadinske dijelovi i prebijalište u selu Oltare.

Prvi bataljon na pravcu nastupanja naišao je na slabiji otpor neprijatelja na kotama 888 i 1074 (Razboj). Njegove jedinice su brzo potiskle neprijatelja sa položaja i produžile nastupanje. Oko 16 časova bataljon je izbio na komunikaciju u rejonu sela Kamenice i na kotu 331 (Stazina) gdje se zadržao, jer nije ni bilo potrebe da učestvuje u napadu na neprijateljsko uporište u Jurjevu. Čim je primljena vijest da su jedinice 9. divizije oslobodile Jablanac, a jedinice 12. brigade Senj, štab brigade je odlučio da 1. bataljon prikupi u rejonu Jurjevo kao brigadnu rezervu. Sa položaja na Velebitu povučen je u sastav brigade 2. bataljon. Toš dana oko 19 časova, dijelovi 9. divizije stigli su do Jurjeva.

Prva brigada vodila je borbe kod sela Oltare i Jurjeva protiv razbijenih djelova 11. ustaško-domobranske divizije i drugih jedinica koje su odstupale iz rejona Gospića i imale namjeru da se spoje sa njemačkim snagama na Vratniku i Senju. Međutim, to im nije uspjelo, jer su jedinice 26. divizije, zauzele uporište na Vratniku i oslobodile Senj. Istovremeno 19. divizija djejstvovala je na pravcu Krivi Put – Novi Vinodolski. Na taj način ustaško-domobranske jedinice koje su se povlačile i; Gospića preko Pazarišta i sela Krasno našle su se odsječene na prostoru istočno od sela Vratnik, Molnica, Stolac. Te jedinice su se probile prema Velebitu, ne vodeći računa o žrtvama.

Stab 1. brigade u procjeni situacije nije imao u vidu takvu mogućnost, jer je računao da su se ustaško-domobranske snage spojile sa Nijemcima, te prema tome ni raspored jedinica brigade nije bio postavljen da mogu brzo stupiti u borbu protiv neprijatelja koji se probijao prema Velebitu. Oko 18 časova 9. aprila, ustaško-domobranska grupa, probijala se preko Hrmotine i Prologa u pravcu Balinovaca, i naišla na otpor 2. čete 3. bataljona s položaja Prologa. Ceta je pružila žestok otpor. Ne osvrćući se na gubitke, ustaše su prolazile desno i lijevo od položaja čete i probijali se dalje. Borba je trajala kratko vrijeme, tako da pomoć četi nije mogla stići. U borbama od sela Oltare do Senja ubijeno je 138 neprijateljskih vojnika, od toga dva oficira i 8 podoficira, a zarobljeno 108 vojnika. Zaplijenjeno je: 11 sanduka eksploziva, 6 puško-mitraljeza, 9 zaprežnih grla i ostale opreme. Brigada je imala: 14 poginulih i 14 ranjenih i nestao jedan borac.¹⁷⁷⁾

Na području Sv. Jurja brigada je ostala do 15. aprila. Za to vrijeme vršene su pripreme za slijedeće zadatke. Na partijskim sastancima i vojničkim zborovima analizirani su uspjesi i nedostaci u poslednjim borbama.

DESANT NA OSTRVO KRK I NJEGOVO OSLOBOĐENJE

Po oslobođenju Senja i Novog, dijelovi 4. armije produžili su nastupanje u pravcu Crkvenice. Prije preduzimanja operacije prema Rijeci i Istri trebalo je oslobiti ostrvo Krk i Cres da bi se omogućila plovidba brodova Mornarice NOVJ kroz Velebitski kanal i kanal Srednja vrata, pa je 26. divizija dobila zadatak da izvrši desant na Krk.

Neprijatelj je na Krku imao dvije čete streljačkog bataljona i dvije čete iz 23. ustaškog zdruga i jednu bateriju mornaričkog artiljerijskog diviziona, ukupno oko 600 vojnika. Pored pješadijskog naoružanja, imali su 15 artiljerijskih oruđa raznog kalibra. Te jedinice su bile raspoređene u šest uporišta: na Krku, u Baškoj Vodi, Staroj Baškoj, na Punti, u Malinskoj i u Omišlju.

U Malinskoj, kao stalna posada, nalazilo se oko 60 vojnika. Pored ostalog, u naoružanju su imali jedan brdski top 75 mm, jedan poljski top 40 mm, 5 teških mitraljeza od 7 mm i jedan PA mitraljez. Oni su se utvrdili u hotelu »Strand« i u jednoj zgradi pored hotela. Pored hotela nalazio se bunker. Uporište je bilo opasano bodljikavom žicom. Zemljište oko uporišta očišćeno radi bolje preglednosti. Obavještanja služba dala je podatke da se u Omišlju nalazi oko 50 neprijateljskih vojnika, ali ne stalno već s vremenom na vrijeme. Neprijateljske snage na ostrvu Krku imale su zadatak da uporno brane posjednuta uporišta.¹⁷⁸⁾

Stab 26. divizije održao je 13. aprila u Senju sastanak sa predstavnicima štaba Mornarice i Komande sjevernog Jadrana. Na sastanku je utvrđen zajednički plan desanta, prevoženja i iskrcavanja jedinica 26. divizije. Za izvršenje desanta na Krk bile su određene slijedeće jedinice: 1. i 11. brigada, dva bataljona 3. prekomorske brigade, dva bataljona

¹⁷⁷⁾ Arhiv VII, fond NOP-a, k. 1102, reg. br. 2-9.

¹⁷⁸⁾ Obavještajni izvještaj štaba 26. divizije, od 10. IV 1945. g. (Arhiv VII, fond NOP-a, k. 1103. reg. br. 19-5).

pomorske pješadije Kvarnerskog odreda, jedan artiljerijski divizion 75 mm i jedna baterija haubica 75 mm. Od tih jedinica formirana su tri desantna odreda.

Prvi desantni odred (lijeva kolona) formirala su dva bataljona pomorske pješadije i baterija haubica 75 mm. Zadatak odreda je bio da se iskrca u zalivu Velaluka na krajnjem jugoistočnom dijelu ostrva Krka. Po iskrčavanju da likvidira neprijateljska uporišta Bašku Vodu, Bašku Staru i Bašku Novu i dijelom snaga sadjevstvuje u napadu na mjesto Krk.

Drugi desantni odred (srednja kolona) – 11. dalmatinska i dva bataljona 3. prekomorske brigade dobio je zadatak da se iskrca u luci Vrbnik i likvidira neprijateljska uporišta u mjestima Krk i Aleksandrovo.

Treći desantni odred (desna kolona) – 1. dalmatinska brigada – imala je zadatak da se iskrca na ostrvo Krk u uvali Sv. Marak i da likvidira neprijateljska uporišta u mjestima Malinska i Omišalj.

Motorizovani divizion bez jedne baterije brdskih topova 75 mm da se iskrca u luci Vrbnik, poslije iskrčavanja da se postavi na vatrene položaje u rejonu raskrsnice puteva selo Dobrin – Krk i Dobrin – selo Kazavin. Zadatak diviziona je bio da artiljerijskom vatrom podrži napad jedinica na uporišta u Krku i Malinskoj.

Za snabdevanje jedinica na Krku i prevoženje ranjenika određeni su posebni brodovi Mornarice NOVJ.

Desant je trebalo da se izvrši noću 15/16. aprila, ali zbog jake bure iskrčavanje je odloženo za 16/17. Sa savezničkim predstavnikom bilo je dogovorenno da će njihovi avioni i artiljerija sa brodova podržati napad jedinica na neprijateljska uporišta na Krku. Međutim, od te savezničke podrške aviona i brodova nije bilo ništa. Zbog iščekivanja napada savezničke avijacije, napad jedinica divizije otpočeо je sa zakašnjenjem.

Prva dalmatinska proleterska brigada dobila je zadatak da po iskrčavanju glavnim snagama likvidira neprijateljsko uporište u Malinskoj, a pomoćnim u Omišlju. Na osnovu dobivenog zadatka i podataka o neprijatelju u Malinskoj i u Omišlju, štab 1. brigade odlučio je da sa 1. i 4. bataljonom napadne i likvidira neprijatelja u Malinskoj, sa 2. bataljonom u Omišlju. Treći bataljon je zadržan u brigadnoj rezervi.

Jedinice brigade, otpočele su uveče 16. aprila ukrcavanje u luci Jurjevo na brodove Mornarice NOVJ. Nešto ranije ukrcao se 3. bataljon u uvali Malin i kao prethodnica brigade isplovio u pratinji naoružanog broda (NB-14) za uvalu Sv. Marak. Oko 23 časa isplovile su i ostale jedinice u pratinji naoružanih brodova (NB-13 i PC-2) u istu uvalu. Iskrčavanje jedinica u uvali Sv. Marak obezbjeđivali su naoružani brodovi Mornarice NOVJ patroliranjem ispred uvale. Iskrčavanje je završeno oko 4.30 časova. Po iskrčavanju jedinice su izvršile marš u pravcu Malinske. Ujutro 17. aprila izbile su na polazni položaj za napad na liniju sela Dubašnica – Sv. Vid.

Po izvršenoj kraćoj pripremi na polaznom položaju 1. i 4. bataljon u 9 časova izvršili su napad na neprijateljsko uporište u Malinskoj. Prvi bataljon vršio je napad na pravcu Sv. Vid, obuhvatajući uporište sa sjeverne strane, a 4. bataljon napadao je sa jugoistočne strane, obuhvatajući upo-

Članovi štaba brigade u Sv. Jurju očekuju dolazak broda sa komandantom Mornarice NOVJ. aprila 1945.

Minobacači 1. dalmatinske podržavaju napad pješadije na neprijateljsko uporište u Malinskoj, aprila 1945.

rište sa jugozapadne strane. Postavio je jedan vod na raskrsnici u rejoni Sv. Ivan radi obezbjedenja od pravca Krka. Treći bataljon nalazio se u rejonu sela Gabonjin. Napad bataljona nije podržavala artiljerija zbos toga što je artiljerijski divizion zakasnio sa iskrcavanjem na Krk. Prvi napad bataljona nije uspjeo, jer se neprijatelj uporno branio mitraljeskom vatrom iz dobro utvrđene zgrade hotela. Bilo je vrlo teško prići zgraditi, jer je bila opasana bodljikavom žicom i dobro branjena mitraljeskom vatrom. Napraviti prolaze u žičanim preprekama bilo je gotovo nemoguće.

Poslije neuspjelog napada bataljoni su se malo povukli od zgrade kako ne bi trpjeli mitraljesku vatru i u tom periodu su vršili pripremu i organizaciju za slijedeći napad. Stab brigade došao je do zaključka da bi zauzimanje dobro utvrđenih zgrada na juriš iziskivalo velike žrtve, te je naredio bataljonima da sačekaju sa slijedećim napadom. Naređeno je komandi prateće čete da pripremi municiju za minobacače i da privuče protivkolski top na što povoljniji položaj za neposredno gađanje. Bilo je pođeno da se može tući zgrada hotela iz svih minobacača i iz pretivkolskog topa. Poslije nekoliko plotuna iz minobacača, brzo je nestao krov na hotelu. Direktnim gađanjem iz protivkolskog topa ušutkani su mitraljezi na jednoj strani zgrade, što je omogućilo pionirima da naprave prolaze u žičanim preprekama. Time su stvoreni uslovi da borci podidu zgraditi na rastojanju odakle se mogu upotrijebiti ručne bombe. To je prisilila neprijatelja da se predra. Iz druge zgrade neprijatelj je još uvijek pružao otpor i pored toga što se nalazio u bezizlaznom položaju. Stab brigade uputio je jednog zarobljenika da ih pozove na predaju. Nakon kraćeg vremena i posada te zgrade odlučila se na predaju. Tako je do 14 časova tog dana bilo likvidirano neprijateljsko uporište u Malinskoj.

Poslije iskrcavanja na ostrvo Krk, 2. bataljon je upućen pravcem: Dobrinj – Cižići – Omišalj. Prema podacima naše obavještajne službe u Omišalu se nalazilo oko 50 neprijateljskih vojnika, a za likvidaciju te grupe vojnika dovoljna je bila snaga jednog bataljona. Međutim, jedna veća grupa oko 200 vojnika krstarila je ostrvom i te noći se našla u Omišlaju, grupa oko 200 vojnika krstarila je ostrvom i te noći se našla u Omišalu, padu je bataljon brzo likvidirao isturene dijelove.

U toku čitavog dana 17. aprila nastavljena je borba nesmanjenom žestinom. Neprijatelj se uporno branio iz svake kuće. Brojno mali bataljon, u odnosu na snage neprijatelja, bio je suviše slab da bi mogao brzo likvidirati to neprijateljsko uporište. Tako je neprijatelj bio u stanju da po padu mraka izvuče svoje glavne snage iz Omišlja, a njegova zaštitnica je bila uništena. Do jutra 18. aprila Omišalj je bio očišćen od neprijateljskih grupa.

Jedanaesta brigada je do 17.15 časova likvidirala neprijateljska uporišta u Krku i Aleksandrovu. Dva bataljona pomorske pješadije Kvarnerskog odreda oslobođila su Bašku Vodu i Bašku Staru, bez borbe, jer se neprijatelj predao.

Zapljenjeno je 69 pušaka, 6 automata, 9 italijanskih mitraljeza, 6 minobacača, dva puškomitraljeza »zbrojovke«, 7 italijanskih teških mitraljeza »breda«, jedan laki minobacač, jedan PA mitraljez, jedan top 85 mm. jedna radio-stanica, 20 zaprežnih grla, jedan čamac, dva magacina hrane i oko pola vagona municije i ostale opreme.

U borbama za oslobođenje ostrva Krka 1. brigada imala je 34 borca i rukovodioca, izbačena iz stroja, a od toga broja 9 poginulih. Najviše je gubitaka imao 2. bataljon. Među poginulima nalazili su se politički komesar 2. bataljona kapetan Ante Dobrović, komandir čete pratećih oruđa 1. bataljona Andrija Vukman, komandir voda 2. čete 2. bataljona, zastavnik Ante Vukorepa, zamjenik komandira 1. čete 2. bataljona.

Poslije likvidiranja neprijateljskih uporišta u Malinskoj i Omišlju jedinice brigade bile su raspoređene za odbranu sjevernog dijela ostrva Krka od eventualnog iskrcavanja neprijatelja na tom dijelu ostrva, gdje su ostale do 18. aprila.